

4. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

BAŞKAN — Gündeme geçiyoruz

1. — *Cumhuriyet Senatosu üyeleri Osman Hacıbaloglu, Esat Çağa ve Fethi Başak'a izin verilmesi hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi (3/160)*

Genel Kurula

Aşağıda adları yazılı Cumhuriyet Senatosu üyelerinin huzarlarında gösterilen müddetlerle izinleri, Başkanlık Divanının 19 . 12 . 1962 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Keyfiyet yüce tasviplerine arz olunur.

Suad Hayri Ürgüplü

Cumhuriyet Senatosu Başkanı

C. Senatosu Tokat Üyesi Osman Hacıbaloglu, hastalığına binaen 20 gün. 6 . 12 . 1962 tarihinden itibaren.

C. Senatosu Üyesi Esat Çağa, hastalığına binaen 25 gün. 10 . 12 . 1962 tarihinden itibaren.

C. Senatosu İstanbul Üyesi Fethi Başak, mâzeretine binaen, 20 gün. 18 . 12 . 1962 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Ayrı ayrı okutup reylerinize arz edeceğim.

C. Senatosu Tokat Üyesi Osman Hacıbaloglu, hastalığına binaen 20 gün. 6 . 12 . 1962 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

C. Senatosu Üyesi Esat Çağa, hastalığına binaen 25 gün. 10 . 12 . 1962 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

C. Senatosu İstanbul Üyesi Fethi Başak, mâzeretine binaen, 20 gün. 18 . 12 . 1962 tarihinden itibaren.

BAŞKAN — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

BAŞKAN — Gündemimizde İktüzük müzakeresi vardır, bu müzakereden evvel Başkanlığın mâruzatı olarak arz edeceğim hususlar bulunacaktır. Gerek İktüzük Komisyonumuzun bir yıllık devamlı çalışması ve gerekse müzakereye başladığı andan itibaren Genel Kurulun müsnir mesaisi sayesinde 100 neü maddeye kadar gelinmiş bulunmaktayız. Bu arada Millet Meclisinden gelen kanun tasarılarının müzakeresi yapılacağı gibi cevaplandırılmamış sorular da mevcut bulunmaktadır. Bunların bir an evvel ikmalî için devamlı mesaiye ihtiyac hâsıl olmaktadır. Onun için tensib- ederseniz yarın da toplanalım. Ve eldeki mevcut işleri bitirmeye gayret edelim. (Komisyondan gelmemiş maddeler var, sesleri) Komisyonda 7 maddemiz vardır, onların yarına kadar Genel Kurula gelmesi mümkündür...

HİDAYET AYDINER (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Çarşamba günü çalışalım...

BAŞKAN — Ondan sonra ufak bir yılbaşı tatiline karar verirsiniz diye bu yola gitmiş bulunuyoruz. (Çarşamba günü de çalışalım sesleri) O halde yarın da çalışmak üzere toplanmamızı oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

5. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Cumhuriyet Senatosu İktüzük teklifi ve Cumhuriyet Senatosu İktüzük Komisyonu raporu (2/15) (S. Sayısı : 65 e ek) (1)*

BAŞKAN — Geçen Birleşimde uzun boylu tetkik edilip nihayet mutabık kalman ve komisyona redaksiyon için gönderilen 94 neü madde gelmiştir. Okutup reyinize arz edeceğim.

(1) 65 e ek S. Sayılı basmayazı 24 . 10 . 1962 günlü 95 nci Birleşim tutanağının sonundadır.

Yüksek Başkanlığa

Komisyonca geri alınan 94 neü madde yeniden düzenlenmiş olup Genel Kurulun tasvibine arz edilmek üzere sunulmuştur.

İktüzük Komisyonu adına S.

Amil Artus

Açık oya başvurma halleri

MADDE 94. — Aşağıdaki hallerde açık oya başvurulur :

1. Bütçe kanun tasarısının oylamasında,

2. Vergi koyan veya kaldıran yahut vergileri artıran veya eksiltten kanun tasarılarının oylamasında,

3. Andlaşma veya sözleşmelerin onaylanmalarını uygun bulan kanun tasarılarının oylamasında,

4. Bir konu ilk defa oya konurken, on üye tarafından açık oya başvurulmasının yazılı olarak istenmesi halinde,

5. Her hangi bir oylamada Başkanlık Divanının sonuç hakkında tereddüde düştüğü görüldünce beş üye tarafından açık oya başvurulmasının sözlü olarak istenmesi halinde.

BAŞKAN — Komisyonun bu yeni hazırladığı Madde hakkında söz istiyen? Yok. Maddeyi oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

11 nci bölüme geçiyoruz.

Onbirinci Bölüm

Tutanaklar

Tam tutanak ve tutanak özeti

MADDE 101. — C. Senatosunda iki çeşit tutanak tutulur :

1. Tam tutanak - Bu tutanak, görüşmeleri olduğu gibi kapsamak üzere Tutanak Dergisi ile ve icabında Resmî Gazete ile yayımlanır.

Bu tutanağın, itiraz halinde, itiraz edenin ilk birleşimde söz alması veya Başkanlığa göndereceği bir yazının gelecek Tutanak Dergisinin sonuna aynen konması suretiyle düzeltilmesi lâzımdır.

2. Tutanak özeti - Tutanak özeti - Bu özet, Tutanak Dergisine konur.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen arkadaşımız var mı? Yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Tutanakların dağıtılması

MADDE 102. — Tutanak özeti, her birleşimin son oturumundan sonra, Divan kâtipleri tarafından düzenlenir ve sonraki birleşimden önce üyelere dağıtılır.

Bu tutanak özetine üyeler tarafından itiraz edilirse, düzeltilir ve o suretle bir daha yayımlanır.

Tutanak özeti Başkan ve birleşimde bulunmuş olan iki Divan kâtibi imzalar.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen arkadaşımız var mı? Yok. Maddeyi oylarınıza

arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Üçüncü Kısım

Hükümetin Denetlenmesi

Birinci Bölüm

Soru

MADDE 103. — C. Senatosu üyeleri, Hükümet adına yazılı veya sözlü olarak cevaplandırılması isteği ile, Başbakanı veya bakanlardan soru sorabilirler.

Soru, belirli bir husus hakkında bilgi istemekten ibarettir.

Cevabı, gerek yazılı ve gerekse sözlü olarak istenilsin; soru her halde yazılı olarak sorulur.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen arkadaşımız var mı? Buyurun Sırrı Atalay.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Soru müessesesi teşriî murakabenin bir şeklidir. Ancak sorunun ne şekilde olacağı yolunda bütün teşriî organlarda çeşitli merhaleler geçirilmiş, bizde de soru teşriî murakabe vasıtası olarak Anayasa ve İçtüzüğe alınan şekliyle çeşitli tatbikatlar nazara alınarak tedvin edilmiş bulunmaktadır. Her ne kadar eski 103 ve yeni 105 nci maddede bu hususlarda bir kayıt varsa da bu kayıtla sorunun şümülü ve hududu tesbit edilememektedir. Soru dilediği şekilde bir gerekçeyi kapsayabilecek midir? Soru, üçüncü şahıslara isnatlarda bulunan şekillerde verilebilecek midir? Bunlar tartışma konusu olabilecek mevzulardır. Zannıma sorunun, genel görüşme olmayan içtüzüklerde ve bizim eski içtüzüğümüzde zorlanan bir vasıta olarak genel görüşmeyi yahut gensoru imkânını vermeyen meclislerde geniş bir hüviyet almış, mecburiyet tahtında soru hudutları genişletilmiştir. Halbuki, bütün demokratik teşriî organlarda soru, sadece bir bilgi isteme vasıtasıdır. Meselâ Avam Kamarasında, gayet kısa bir zaman alan, «Evet veya hayır» ile cevaplandırılan bir saat içinde yüzlerce sorunun görüşülmesi mümkün olan teşriî bir murakabe vasıtasıdır.

Bizde ise, genel görüşme ve gensoru imkânını vermeyen tatbikat ve tüzükler sebebiyle soru, genel görüşme ve gensoru mahiyetini almış ve saatlerce görüşülmüştür. Bu sebeple, Hükümeti çalıştırmıyan, teşriî organı işlerinden

alı koyan bir müessesese haline gelmiştir. Biz bu 103 neü maddedeki müessesenin şümül ve hududunu çizmek mecburiyetindeyiz. Eğer bunu çizmezsek, hükümetleri çalışamaz hale getiren, Parlâmentoda diğer murakabe vasıtalarının yerini alan sual müessesesi genişletilmek suretiyle büyük bir zaman kaybına imkân vermiş oluruz. Bu sebeple çift meclis sisteminde genel görüşme ve gensorulara imkân veren İktüzük ve Anayasanın tabii icabı olarak soru müessesesini sınırlandırmaya mecburuz. Bu sebeple bendeniz bir önerge veriyorum, bu önergemde, 103 neü maddenin 2 ne fıkрасının şu şekilde değiştirilmesini teklif etmekteyim.

«Soru belli bir konu hakkında bilgi istemektен ibarettir. Sorunun kısa olarak kaleme alınması, adları ile açıklanan üçüncü şahıslar hakkında şahsi isnatları ihtiva etmemesi icabeder.» Bunu da maksadına pek de uygun bir teklif olarak bulmamaktayım. Zira şümülü tam mânasıyla tesbit etmemektedir. İtalya İktüzüğündeki hükümle Fransa İktüzüğündeki mevcudolan hükümlerin birleşimi olarak şöyle bir metni acaba komisyon benimser mi?

«Soru, Hükümetten olayın doğru olup olmadığını, her hangi bir haberin Hükümete ulaşmış olup olmadığını veya böyle bir haberin doğru olup olmadığını, Hükümetin muayyen meseleleri Cumhuriyet Senatosuna getirip getirmediğini, belirli konular üzerinde Hükümetin her hangi bir karar ve tedbir alıp almadığını, öğrenmek üzere veya âmmе idaresinin faaliyetleri üzerinde bilgi istemek üzere bir önerge ile sual soru müessesesidir.» şeklinde tedvin etmek mümkündür.

Bizim 1957 yılına kadar soru müessesesi, daha geniş bir anlamla, bir genel görüşme mahiyetinde yürümekte idi. 1957, İktüzük değiştirilmesiyle soruların gerekçesiz olması kısa olması ve bir tek meseleyi özet olarak ihtiva etmesi, aksi takdirde Riyasetçe bu gibi soruların geri verilmesi hükmü 150 ve 151 ne maddelerde yer almıştı. Ve birçok sorular bu değişiklik dolayısıyla geri verilmiş idi. Bunun ıstırabını, sorusu geri verilmiş bir arkadaşınız olarak o zaman çok çekmiştim. Benim aşağı - yukarı 40 - 50 sorum bu hükümlere istinaden geri verilmiş ve ben bunları zorlamaya çalışmış idim. Bunun ıstırabını çektiğim için, şimdi ben burada sorunun bu kayıtlardan biraz daha ha-

fiiletmek üzere, fakat şümülünü tâyin etmek üzere, bir kayda tutulmasını isterken, zahir fikrini değiştiren bir insan olarak değil, orada gensoru imkânı olmadığı için ve genel görüşme imkânı olmadığı için soru müessesesini işletmek mecburiyetini hissetmiştik. Ve bunun için de sorunun kayıtlanmasına razı olmuyor ve itiraz ediyorduk. Halbuki diğer teşrii murakabe fasılları işlediğine göre, bir gensoru havasını verecek şekilde gerekçesi sayfalar tutan, daktilo ile birkaç sayfalık soru sormak artık demokratik memleketlerdeki soru mahiyetinde değildir. Bu itibarla ricam; soru müessesesini soru olarak vasıflandıralım, kayıtlandıralım. Bunun için 2 önerge vereceğim, hangisine iltifat edilirse karar sizlerindir. Bunlardan birisi biraz uzun, diğeri ise kısadır. Evvelâ 1 ne önergem vereceğim, eğer iltifat ederse komisyon, 2 neisini de vereceğim.

Hürmetlerimle.

BÂŞKAN — Buyurunuz.

CEVAT AÇIKALIN (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın senatörler; bendeniz de Sayın Sırrı Atalay'ın temas ettiği hususa müsaadenizle temas edeceğim. Hakikaten soru müessesesi parlamenter hayatın değişmez bir kaidesidir. Bunu tahdidetmek mevzu bahis değildir. Yalnız dediği gibi ben de aynı soru müessesesinin çerçevlendirilmesine taraftarım. Yani bugün herkesin bildiği istatistikî malûmatı kalkıp da Vekilden sormakta hiçbir fayda yoktur. Her hangi bir senatör veya milletvekilinin vesikalardan veya hut da vekâletlere müracaat suretiyle alabileceği birtakım malûmatı buraya soru olarak getirmesine lüzum yoktur. Binaenaleyh Sırrı Atalay'ın teklifi üzere bu madde komisyona iade edilerek orada yeniden tetkik edilmelidir. Kendilerinin bu teklifini desteklemekte olduğumu arz ederim.

Bendenizin bir mâruzatı daha vardır : Zannediyorum ki, yanılmıyorsam Avrupa parlâmentolarında, bir de sual vakti, sual zamanı diye bir husus vardır. O da şu : Her iktimada sualler için muayyen bir müddet konulur. Konulan muayyen müddet zarfında vekiller ve parlâmento âzaları sordukları suallere cevap alırlar. Ondandan sonra diğeri işlere geçilir. O da diğeri işleri aksatmaz.

Eğer tensibederseniz bir de suallerin cevaplandırılması için her birleşimde muayyen, bir

saat mi, iki saat mi olur, bir müddet tâyin edilerek, diğer kısım orada durdurulur, diğer işlere devam edilir. Zannedirim ki, bu suretle hem soru müessesesi iyi işler, hem de Hükümetin ve Senatonun işi kolaylaşır.

Bir de, İktüzüğe bir madde veyahut da bir fıkra ilâve edilsin ve soru sahipleri kendi soruları gündeme girdikten sonra gelmeleri hususunda gayret sarf etsinler. Gündemde falan Senatörün sorusu vardır ve ilgili Bakan da gelmiştir, fakat kendisi yoktur. Bu durumda mesele olduğu gibi kalıyor, soru başka bir güne tâlik ediliyor. Binaenaleyh soru sahiplerinin, sorularının gündeme girdiği gün gelmeleri mecburiyetini derpiş edersek fena olmaz kanaatindeyim. Tensiplerinize arz ederim.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Aydın.

HİDAYET AYDINER (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, soru en pratik ve en lüzumlu bir murakabe müessesesidir.

Sözlü soruların Meclisi çok işgal etmesinden dolayı belki bunun kısmen tahdidine gidilebilir. Fakat bilhassa yazılı soruları tahdidetmek hiç doğru değildir.

Arkadaşımız buyurdular ki, devaire müraaat ederek istediğimiz malûmatı alabiliriz. Biz kapı kapı daireleri dolaşıp her hangi bir mesele hakkında bilgi almak mecburiyetinde değiliz. Bu, gayrimevsuk bir şey olur. Çünkü mesul Hükümetten alacağımız bir malûmatı lâalettayin bir memurdan alırız ki, bu da havada kalan bir şey olur. Bir parlâmento üyesi olarak biz Hükümetin bütün işlerine hakkiyle vâkıf olmak mecburiyetindeyiz. Binaenaleyh, yazılı sorumuza, sözlü soruya ne kadar tahdit korsanız koyunuz buna karışmam, ama yazılı soruyu tahdide kalkışmak, Meclis murakabesini hiçe indirmek olur. Rica ederim, dikkatlerinizi çekirim.

SIRRI ATALAY (Kars) — Yazılı soru için değil, sözlü soru için.

HİDAYET AYDINER (Devamla) — Arkadaşımız yazılıya değil, diyor ama, ikisi de aynı maddede olduğu için, birini tahdidedince, ikincisini de tahdidedmiş oluruz. Yani bizim hakikati anlamamızı önlemiş olur, hakikati anlıyamayız.

BAŞKAN — Buyurun, Dikeyligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Muhterem arkadaşlarım; Sırrı Atalay arkadaşımızın haklı olduğu taraf olabilir. Fakat umumi müzakere her zaman için mümkün değildir. Ve ancak heyet buna karar verdikten sonra genel müzakere açılabilir. Bu defa, soru müessesesi tahdidedildikten sonra arkadaşlarımız devamlı olarak umumi müzakere istiyceklerdir. Ve iş Hükümet Bakımından daha çıkmaza doğru gidecektir. Bu bakımdan ben soru müessesesinin tahdidine gidilmesine taraftar değilim. Zira, ilgili Bakandan sorunuz vardır ve haklısınız; ilgili daireye de gidiyorsunuz, soruyorsunuz, fakat bir netice alamıyorsunuz. Elbetteki Bakandan soru ile bunun tavzihini istiyeceksiniz. Gerek Milletvekilleri ve gerekse Senatör arkadaşlarımız buna vazifeli olmalıdırlar. Fakat sayın Atalay arkadaşımız zaman alıyor diyor Hükümet bakımından. Ama bunun ortasını bulmak lâzım. Esasen uygulanan İktüzükte soru için ayrılan müddet 15 dakikadır. Bâzan bu müddeti uzatan Bakanlar oluyor. Soru sahibi hâdiseyi izah ediyor, Hükümet tekrar gelip cevap veriyor, kendisini haklı çıkarmak için. Ondan sonra tekrar soru sahibi çıkıyor. Bu suretle 15 dakikalık müddet çok uzuyor. Yoksa sual müessesesi gayet normal olarak işlemektedir.

Diğer taraftan, Açıkalın arkadaşımızın buyurdukları gibi, her oturumda sorular için bir veya bir buçuk saat ayrılırsa çok iyi olur, fazla zaman almaz. Sorulardan sonra da kanunların veya diğer konuların müzakeresine geçilebilir. Böyle bir sıralamanın yapılması hakikaten yerinde olur. Aksi takdirde bunun çerçeveselendirilmesi veya tahdidedilmesi, mutlaka ve mutlaka, murakabe organının felce uğratılması olur. Bence bu teklif kabule şayan değildir. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sayın Aydın bazı memleket meselelerini, hattâ lokal meselelerini dahi, Parlâmento üyelerinin sormasına mâni olunması hakkındaki itirazlarına iştirak ederim. Bunun yolu yazılı sorudur. Yazılı soruda en mahallî meseleleri sormak ve cevap almak teşriî organ üyelerinin hepsinin hakkıdır. Benim burada bahis mevzuu ettiğim sözlü soru müessesesidir. Bugünkü anayasalar, iktüzükler, o şekli almıştır ki, açın şu demokratik mem-

leketin Senatosunun İctüzüğündeki müesseseler, Fransa'da, Japonya'da, Finlândiya'sında, İsveç-re'sinde birbirinin aynıdır, bu hususta bir fark göremezsiniz. Artık bu müesseseler kurulmuş-tur. Artık bu müessese içinde sözlü soru yal-nız bir haberin doğru olup olmadığı şeklinde, bir haberin Hükümete intikal etmediği şeklin-de bir haber üzerine Hükümetin ne gibi bir karar aldığı ve bunun tedbirlerini alıp almadı-ğını, bu haberi Senato'ya getirip getirmeyeceği tetkik şeklindedir.

Sayın Dikeçilgil der ki; bu eğer tahdidedi-lirse murakabe yolları kapanır. Hayır, murakabe yolları sonuna kadar açık. Hattâ ne geçmiş İctüzükte, ne de İctüzük Komisyonunun hazırladığı metinde olmayan bir hususu getirmiş bu-lunuyorum. O da şudur : Soru, görüşüldüğü sırada, o şekli alabilecektir ki, Hükümet veya 10 sayın üye derhal bir yazılı önerge vererek o sorunun genel görüşme haline getirilmesini istiyebileceklerdir. Bu müessese birçok demokra-tik memleketlerde vardır. Demokratik bir mu-rakabe vasıtası olarak hepsinin hakkını vermek mecburiyetindeyiz. Demokratik bir düzende Par-lâmento üyelerinin vazifeleri kadar çalışan bir Hükümetin de statüsünü tanzim etmeye mecbu-ruz. Bugün iktidar yarın muhalefet vazifeleri nöbetleşe görülecektir. Bugünkü muhalefetin, yarınki muhalefetin mensupları olarak hareket etmiyeceğiz. Bu şekildeki bir nizamı kurmak su-retiyle, işliyen bir müessese içinde ieranın hak-kını ieraya, Parlâmentonun haklarını Parlâmen-toya vermek mecburiyetindeyiz. Bu hususta bir önerge veriyorum ve diyorum ki: «Sözlü sorunun görüşülmesi sırasında 10 üye gerekçeli olarak sözlü sorunun genel görüşme haline getirilmesini isteyebilirler. Bu halde Genel Kurul işari oyla, müzakeresiz olarak kararını verir. Önerge ka-bul edilirse bir sonraki Birleşimin gündemine alınıp ve genel görüşme usulüne uygun olarak görüşülür.»

Yani murakabeyi bütün icaplarıyla, en ufak şekliyle yapalım, ama bir taraftan da ieranın iyi işlemesine, bir taraftan da demokratik mem-leketlerdeki soru müessesesi nedir, o imkânı verelim. Şimdiye kadar soru müessesesinden hangi mânayı anladığımızı ifade ederken izah ettim. Yıllar yılı soru müessesesi işlemedi, gen-soru müessesesi işlemedi, bunun ıstırahını çekti. Genel görüşme müessesesinin işlemesini temin

edemediğimiz için mecbur olduk, çoğunlukla so-ru müessesesine sarılmaya ve soru müessesesini zorlamaya. Çoğunluk mecbur oldu, ben haki-katleri ifade ediyorum, haklı olarak çoğunluk bir İctüzük değişikliği ile, demokratik memle-ketlerin İctüzüklerine uygun olarak bu değişik-liği yapmak zorunda kaldı. 1957'deki İctüzük değişikliğinin sebebi bu idi. Müessese demokra-tik idi, fakat müessese işlemiyordu, ıztırahını çe-kiyordu.

Şimdi bunun üstünde ve bunların uzağında olarak bir sistem kuralım. Muvazeneli bir sis-tem, bir müessese kuralım. Soru müessesesi de-mokratik memleketlerde bu. Artık gensoru mü-essesesi gibi ele alarak saatlerce görüşmeye, en ufak bir meselede gerekçeyle saatlerce görüşü-lür, saatlerce Hükümeti sigaya çeker hale ge-tirmeye lüzum yoktur. Soru müessesesini genel görüşme haline getirme imkânlarına sahibolduk-tan sonra murakabenin bütün icaplarını yerine getirmiş olmak suretiyle arkadaşımın zihninde en ufak bir gölgenin kalmasını istemiyorum. Emin olsun ve müsterih bulunsun ki, teşriî or-ganın hak ve vazifelerinde en az kendileri ka-dar hassasım. Çünkü bu ıstırahın en büyüğünü ben çekmişimdir.

BÂŞKAN — Sayın Alpiskender.

FERİT ALPİSKENDER (Manisa) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım, Parlâ-mentonun mühim bir murakabe vasıtası olan su-al üzerinde arkadaşlarımızın dikkat ve hassasi-yetle durmaları hakikaten yerindedir. Bendeniz bu mevzuun, biraz da üzerinde konuşacağım.

1950'den 1957'ye kadar olan Meclis ve Hükümet münasebetleri dolayısıyla, İctüzük ve sual müesseseleri muhtelif zamanlarda, zaman zaman Anayasa Encümenine intikal ederdi. O zaman ben Anayasa Encümeninin sözcüsü idim. O devrin iktidarı, sual müessesesinin çok suis-timal edildiğini, Hükümeti fazlasıyla meşgul ettiğini, bundan dolayı bunun bir zaptürapt al-tına alınmasını istedi. Tabii sual müessesesi Millet Meclisine ve milletvekillerine ait teşriî bir tasarruftu. Bu mebuslardan gelmişti, fakat biz Hükümeti de davet ettik, hattâ Hükümet Re'isi de bir iki defa bulundu. O zaman C. H. P. Sözcüsü rahmetli Faik Ahmet Barutçu idi. Ba-rutçu, aynı zamanda iyi bir Anayasa mütahas-sası ve İctüzük meselelerinde hakikaten salâhi-yet sahibi büyük bir otorite idi.

Sayın Barutçu, muhalefet partisine mensub-
olmakla beraber soru müessesesinin, kendi tâ-
birlerini kullanıyorum, rahmetlinin, «Teşriî is-
tihsale mâni olmayacak şekilde olması ve Hü-
kümeti de fuzuli yere işgal etmemesi» ni, söy-
ledi. Ve bir de bu arada, seçmene selâm gönde-
rilmesi şeklinden uzaklaştırılması isteğinde bu-
lundu. Ve kanaatini 3 noktada topladı. Şu nok-
talarda bilhassa durdu: Hükümete hak veriyor-
um, dedi. Soru müessesesini ilk şekline irca
edelim. Fakat buna mukabil de Hükümetten şu
hususları rica ediyorum; istizah müessesesini
işler bir hale getirilmelidir. İstizah müessesesi
işler bir hale gelmedikçe, soru müessesesi ister
istemaz istizah müessesesinin bıraktığı boşluk-
ları doldurmak için kullanılmakta ve suiistimal
edilmektedir, dedi.

Biz o zaman soru müessesesi hakkında bâzı
düşüncelerimizi kâğıt üzerine aksettirdik. Fa-
kat 1957 seçimlerinin bir sene evvele alınması
üzerine hazırlanmış olan içtüzük tadili olduğu
gibi kaldı. Ve sonra 1957'deki bu tadil şeklini
ve mahiyetini değiştirerek çıktı.

Şimdi kıymetli arkadaşlarımızın çok dikka-
te değer mütalâalarına şahid oldum. Bilhassa
Cevat Açıkalın arkadaşımız soru soranın çok
kere bulunmaması yüzünden gelen vekilin boş
döndüğü ve hem de Parlâmentoyu işgal ettiği
noktasında durdu ki, bu Parlâmento faaliyet-
lerimizde sık sık dikkati çeken bir husustur.
Bir vekilin saatleri değil hattâ dakikaları bile
kıymetli ve ölçülüdür. Suali veren mebusun bir
hastalık veya fevkalâde bir mâzereti olmadıkça
gelmemesi kabili af değildir. Bunun için yeni
İçtüzükte hiçbir işaret yok. Sayın Açıkalın'ın
buyurdukları gibi bir teminat yok. Meselâ Par-
lâmentodan bir malûmat talebeden veya bir ka-
nun teklifi yapan zatı, Encümen Reisi önceden
iş'ar eder, telefon eder. «Falan gün kanun tek-
lifi Encümende müzakere edilecektir», der. O
bulunmadıkça ilk çelseye almamak esastır. Şim-
di, Başkanlık Divanından, bir sözlü soru gün-
deme alınırken, daha önce soru sahibi ile bir
irtibat tesis etmesi, meselâ bu arkadaş bir Par-
lâmento heyetine mensubdur, vazifeten dışarı-
da olabilir veyahut hasta olur, Allah gösterme-
sin, ölüsü olabilir, bunlara benzer fevkalâde
mühim bir mâzereti olabilir veya Senatoca ken-
disine bir vazife verilir burada bulunamaz. Ba-
kan da kalkar, çantasını alır buraya gelir;

epesee zaman kaybeder gider. Bu aksaklıklar
nacydana gelebilir. Sayın Açıkalın arkadaşımı-
zın bu noktaya dikkatimizi çekmesini şükranla
kaydedirim, bu mühim bir nokta. Soru soranla
cevap veren vekilin ikisine munhasır olması
soru müessesesinin en tabîî bir hususiyetidir.
Fakat biz bunun da hattâ bâzan suiistimal edil-
diğini gördük. Başka bir tariz yapmak maksa-
dıyla bakıyorsunuz bir sözlü soru geliyor, sâil-
le mesulün dışında bir üçüncü şahıs da kürsü-
ye çıkıyor. Bu İçtüzük tadilatında bu da temi-
nat altına alınmamıştır. Uzun parlâmento tec-
rübelerinden sonra bu hususun da soru ihtiva
eden maddede sarîh ve ikatî olarak yer alması
çok isabetli olurdu.

Yine Sırrı Atalay arkadaşımız; temas etti-
ler, kendileri o kanaatteyim ki, her türlü parti
mülâhazalarının dışına çıkarak konuşuyorlar,
nispi temsilin câri olduğu bir parlâmentoda bu-
gün kimin, yarın kimin olacağını hiç kimse tâ-
yin edemez, bunun için bu gibi mülâhazalardan
tecerrüdederek, soru müddet itibariyle suiis-
timalini önlemek çok faydalı olur kanaatinde-
yim, dediler. Doğrudur. Müddet bakımından da
suali soran zatın muayyen bir müddet konu-
ması, vekil cevap verdikten sonra da, daha kı-
sa bir müddet konuşması teminat altına alınır-
sa, hance, teşriî istihsale hizmet edilmiş olur.
Sonra bu tatminkâr bulunmadığı takdirde soru
tekrarlanabilir. Yine arkadaşımızın buyurduğu
gibi genel görüşmeye gidilebilir ve istizah da es-
kiye nazaran bugün daha iyi bir durumdadır.

Üçüncü bir nokta da bendeniz arz edeyim:
Geçen sene pekçok vekil arkadaşlar gelirler ve
yana - yakıla, «Biz haftada iki gün Senatoya
ve üç gün de Meclise giriyoruz, vakitlerimiz
Parlâmentoda heba olup gidiyor.» dediler. Sa-
yın Başkanımıza bu hususu arz ettim; derhal
büyük bir anlayış gösterdiler ve Senatodaki su-
al günlerini muayyen bir zamana aldılar. Ama
bu Başkanlık Divanlarının çok kere tutumuna
göre değişebilir. Bu makamlar fânî olduğuna
göre bunu da teminat altına almak lâzımdır.
Meselâ eski Osmanlı İmparatorluğunda arz-
hallere itiraz ve sualler için muayyen günler
tahsis edilmişti. Bu hususun da bu İçtüzük ta-
dilâtında nazara alınmasında bendeniz fayda
mülâhaza ediyorum. Onun için sayın Sırrı Ata-
lay'ın bu önergeleriyle beraber bendeniz bu
maddenin encümene verilmesini bilhassa istir-

ham ediyorum. İktüzük Encümenine mensup olmıyan arkadaşlarımız da şüphesiz bu encüme- ne gelerek mütalâalarını orada arz edebilirler.

Yalnız, burada şu hususu da arz edeyim ki, bendeniz İktüzük Encümeni üyesiyim. Fakat, görüyorum ki, «Encümenden gelmiştir» diye bâzı tadiller okunmaktadır. Ben bu tadillere iştirak etmiyorum, haberim de olmadı. Bâzı hususlar var ki, ben burada, «Encümende bu hususları görüşerek ilâve ederiz.» düşüncesiyle not alıyorum. Halbuki Encümen daha davet etmedi. Bir tadil dahi olsa, madem ki, her hangi bir madde encümene iade ediliyor, Encümenin toplanıp, bir tadil dahi olsa, hep birlikte bu teklifi gözden geçirmesi isabetli olur kanaatindeyim. Bu hususları sırası gelmişken, bilhassa yüksek dikkat ve tasviplerinize arz etmeyi faydalı bulurum.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Dikeçligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİĞİL (Kayseri) — Efendim, bugün muhalefette olan yarım iktidarda olabilir. Biz mutlaka muhalefet veyahut da iktidar meselesi bakımından bunları ele almıyoruz. Muhterem Sırrı Atalay kardeşimiz de hakikaten görüşünden bahsederken samimî konuşuyor, Avrupa'dan bahsediyor. Arkadaşımızın görüşleri de doğrudur. Yalnız arkadaşlar, biz bir meseleyi vaz'ederken Avrupa'yı düşünecek değiliz. Biz kendimize göre prensipler vaz'etmek mecburiyetindeyiz. Neden Avrupa'da az sözlü soru soruluyor? Bunun sebebi, Avrupa oturmuştur. Orada devlet mekanizması muntazam çalışıyor. Murakabeye çok lüzum da hâsıl olmuyor. Bizde soru soran arkadaşlarımız bizar kalmadığı müddetçe buraya soru getirmiyorlar. Şu halde filân yerde şöyle, falan yerde böyle mütalâalarını ileri süremeyiz. Biz de kendi mekanizmamızı oturtalım, Bakanlar ve Devlet daireleri vazifelerini tam yapsınlar o vakit kimse soru sormaz. Nitekim bâzı Bakanlıklara soru hiç sorulmuyor. Bâzılarına çok soruluyor. O halde bu soru müessesesini kısıvrak bağlayıp da, bu murakabe organını kısmak, benim kanaatime göre doğru değildir. İşler normal nizama girdikten sonra, hiçbir senatör, Bakan boş yere soru sormaz, Bakan tâciz etmez, lüzum da görmez. Benim şahsi kanaatime göre, bana en uygun gelen teklif, Muhterem Açıkalin Beyefendinin gayet yerinde olan teklifidir.

Neden sorular yığılıyor?.. (Gerçi Senatoda

çok soru sorulmuş değildir.) Bakan gelmiyor, soruyu soran arkadaş gelmiyor, bu suretle sorular üst üste yığılmış oluyor. Bu sorulara zamanında cevap verilmiş olsa, bizim gözümüzde bu kadar büyümiyecektir. Elbette ki, bu madde komisyona iade edilecek, komisyon bu maddeyi tekrar süzgecinden geçirecektir. Bendeniz, bu hususların göz önünde bulundurulmasını ve bu müessesenin kısıvrak bağlanmamasını istirham edeceğim. Yarıngenel görüşmeyi biz teklif ettiğimiz takdirde bu defa buna meydan verilmeyecek diye bu görüşümüzü burada izhar ettik. Görüşümüzün samimî karşılanmasını istirham ederim. Bu maddeler komisyona iade edilirken bilhassa şu müzakeresini yaptığımız madenin üzerinde dikkatele durulmasını ayrıca istirham ederim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Açıkalin.

CEVAT AÇIKALIN Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın arkadaşlar; mâruzatımdan sonra söz alan sayın arkadaşlarımdan bâzılarının söylediği bir hususa temas edeceğim. Gerek bendenizin gerek benden evvel konuşan Sırrı Atalay'ın mâruzatında murakabe müessesesini tahdit diye bir meselenin mevzuubahsolunmayacağını pek tabii olarak arz etmek isterim. Bilâkis biz bugün Senatoda murakabe müessesesini fazlasiyle tatbik etmek mecburiyet ve iktihadındayız. Binaenaleyh bizim maksadımız murakabe müessesesini tahdit değil tanzimdir. Bu itibarla sorulacak bir soru Vekili gelip burada bilinen şeyleri tekrar etmek suretiyle alkış toplamasını temin etmek değildir ki. Cevabı alınmıyan bir mesele kendisine sorulurken, onun üzerinde imali fikir etmek, onun üzerinde düşünmek ve soru sahibine, Senatoya kâfi derecede cevabı getirmeye sevk etmektedir. Binaenaleyh, arz ettiğim gibi, suali tariften, hangi hususların suale girdiği ve ne şekilde sorulacağını tarif etmekte ben fayda görürüm. İstatistik malûmat hakkında, Vekilden soru sorulur. Vekil mevcut malûmatı burada verir, alkışlanır, gider. Asıl murakabe, istihsal edilmeyen, veyahut malûmat verilmek istenmeyen hususlar hakkında malûmat almaktır. Binaenaleyh, Sırrı Atalay arkadaşımızın teklifindeki gaye budur. Yani, ne için soru soruluyor?.. Nasıl soru sorulur?.. Herkesin bileceği şeyleri aramakta, gidip soru sormakta fayda yoktur. Benim mâruzatım bundan ibarettir, yani soru müessesesinin, bizce mukaddes olan soru müessesesinin tahdidi kimsenin aklından geç-

mez. Bendenizin mâruzatım bundan ibarettir, efendim.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun, Sayın Artus.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, tüzüğümüzün en mühim kısımlarından birisine gelmiş bulunuyoruz. Bir tarafta Muhterem Senatörlerin Hükümeti murakabe hakları. Diğer tarafta Parlâmentonun mesaisini süratle yapabilmesi bakımından hakkı ve öteki tarafta da Hükümetin muntazam ve rahat bir şekilde çalışabilmesi ve işgal edilmemesi şeklindeki arzusu ve hakkını nazarı itibara alırsak, bu mevzuda üçlü bir menfaat çatışması karşısında bulunduğumuzu görmüş oluruz. Bu üçlü menfaatleri uzlaştırmak durumunda olan İçtüzük Komisyonu, meseleyi, yabancı memleketlerin içtüzüklerinin hükümlerini incelemek suretiyle uzun uzadıya tartıştı ve yüksek huzurlarınıza sunulmuş olan maddeler üzerinde ittifaka vardı.

Getirilmiş olan esaslar nelerdir? Bir defa, bizim memleketimizde, bâzı memleketlerde olduğu gibi, soru müessesesi zamanla takyidedilmiştir. 15 dakikadan fazla gerek Bakan, gerek soru sahibi, konuşamaz.

Sonra, eski İçtüzükte meveudolmamakla beraber tatbikatta teessüs etmiş olan ve yeni İçtüzüğe de almayı istediğimiz, Bakanın ve soru sahibinin ikişer defadan fazla konuşmaması durumu mevcuttur. Bu da bir takyittir.

Sonra soruda, soruyu sorandan başka kimse'nin konuşmaması ana kaide olarak mevcuttur. Sorunun belli bir hususa taallük etmesi hükmü şimdi okunmuş olan maddede mevcuttur. Belli bir husus hakkında bilgi isteme kaidesi bâzı memleketlerin tüzüklerinde bu kayıtlar mevcuttur. Ve hemen ilâve edeyim ki, bâzı memleketlerdeki kayıtlar da çok fazladır. Sayın Sırrı Atalay arkadaşımızın birinci tavrındaki kayıtlar Fransız Senatosu İçtüzüğünde mevcuttur. Daha uzun olan ikinci tavrındaki kayıtlar ise İtalyan Senatosu İçtüzüğünün 97 nci maddesinde mevcuttur. Hattâ, burada biraz daha fazla kayıtlar vardır. Meselâ; soru beş dakikayı geçemez, konuşma müddeti beş dakikadır. Yine İtalyan Senatosu tüzüğünde, soru sahibi sırası geldiği zaman genel kurulda mevcut değilse soru düşer. Yani bir de-

faya mahsus olarak mâzeret ve saire kaale alınmamaktadır. Onlarda daha sert hükümler olduğu görülüyor.

Şimdi, biz niçin bu hükümlere ittiba etmedik ve onları Tüzüğe almadık? Bunun sebebini arz edeyim. Bir defa Cumhuriyet Senatosu Anayasa'ya göre gensoru hakkından mahrumdur. Burada istizah takriri vermeye imkân yoktur. Bizim elimizde Hükümeti denetlemek bakımından yalnız soru, genel görüşme ve Senato araştırması gibi üç yol vardır. Böyle olunca, soru müessesesi, Cumhuriyet Senatosu bakımından derhal hususi bir önem kazanıyor. İşte bu bakımdandır ki, biraz evvel arz ettiğim yabancı memleketlerde olduğu gibi, soruda konuşmanın beş dakikaya indirilmesi, birer defa konuşturulması veya soru sahibi bir defa bulunmadığı takdirde sorunun düşmesi gibi, kayıtları koymaya taraftar olmadık.

Yine uzun uzun birtakım kayıtlar koymak suretiyle, sorunun bu kayıtlar içine girip girmediğinin de tesbiti birtakım ihtilâflara ve tartışmalara yol açabilir.

Meselâ İtalya Senatosu Tüzüğünün 97 nci maddesinde; sorunun Hükümetten bir vâkıanın doğru olup olmadığını, her hangi bir haberin Hükümete ulaşmış olup olmadığını veya böyle bir haberin doğru olup olmadığını, Hükümetin, Senato'ya muayyen meseleleri tebliğ niyetinde olup olmadığını, belirli konular üzerinde Hükümetin her hangi bir kararı olup olmadığını ve karar almak niyetinde olup olmadığını, ve nihayet âmme idaresi faaliyetleri üzerinde Senato üyelerinin bilgi veya izahat istemelerinden ibarettir.

Görülüyor ki, arkadaşlar, birtakım kayıtlar sıralandıktan sonra en sonunda «âmme idaresi faaliyeti üzerinde bilgi ve izahat istemekten ibarettir» diye umumi ve yuvarlak bir tâbir kullanmak suretiyle bizim burada münakaşa mevzuu olan bütün hususlar, soruları, kapsıyacak umumi bir terim kullanmıştır. Bu sebeptendir ki, bu kadar uzun lâkırdıları tüzüğe almakta fayda mülâhaza etmedik. Bundan sonraki maddelerde görülecektir ki, eski şekillere nazaran birtakım faydalı değişiklikler yapılmıştır. Şüphesiz bu maddelerin mükemmel oldukları iddiasında değiliz. Yüksek irşatlarınız ve müdahalelerinizle, onların ihtiyaca cevap verecek bir duruma sokulması mümkün olacağı tabiidir.

Şu noktayı ehemmiyetle arz etmek istiyorum ki, bugün belli sorular Hükümeti ve Senatóyu meşgûl eder bir mahiyet almış olabilir. Fakat, memleketler ve parlâmentoların hayatı muayyen bir devre, şimdi içinde bulunduğumuz 3 - 5 aylık, 6 aylık devreye göre mütalâa edilmemesi lâzımgelir.

Çok amansız, sert murakebeden çekinen bir iktidarın iş başına gelebileceğini düşünürsek, senatör ve milletvekillerinin çok kıymetli bu hakkını, Hükümet çalışsın, Meclis çalışsın bu sorular bizi meşgul etmesin mütalâalarıyla, daha fazla kayıtlamak bugün için isabetli olursa da yarın için isabetli olmayabilir.

Komisyon bu düşüncelerinden hareket ederek, arz ettiğim gibi, fazla kayıtlara değil çok zaruri olan kayıtlara önem vermiştir.

Maruzatımı bu noktada bitirirken şunu ifade etmek isterim ki sayın Sırrı Atalay arkadaşımızın birinci takirinde koymuş olduğu kayıtlar musiptir. Biz de, esas itibariyle, belirli bir husus hakkında bilgi istemekten ibarettir, sözünü ifade etmek istediğimiz için, bunu biraz daha açmak suretiyle ifade etmişler ve bu üçüncü kişilere taalluk eden konuyu kapsamıştır. Bu itibarla biz, komisyon olarak bu takirre katılıyoruz. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

BÂŞKAN — Buyurun sayın Ertuğ.

CELAL ERTUĞ (Elazığ) — Muhterem arkadaşların, değerli senatörler. Gerek bu konuda söz alan senatör arkadaşların ve gerek komisyonun izahatını dikkatle dinledikten sonra, bendeniz maruzatımı şu şekilde vuzuhlandırmak istiyorum: Komisyonun ortaya getirdiği maddeyi bendeniz tatminkâr buluyorum. Belki Sırrı Atalay arkadaşımızın tadil teklifi komisyonea makbul görülebilir ama soru müessesesiyle Hükümeti murakebe konusunda senatörlerin sınırlandırılması şeklinde telâkki etmesek bile, başka kayıtlar konulmasının faydalı olacağına kaani değilim. Çünkü, bir senatörden beklenen şey talimatnameler içinde hiçbir zaman mahfuz tutulmamasıdır. Tutulamaz. Teamüller bunlara şekil verecektir. Senatoya geldiğimiz günden beri buraya getirilmiş bulunan soruların hiç birisinin lüzumlu olduğunu veya Hükümeti boş yere işgal ettiğini hiç zanetmiyorum. Hepsini faydalı olmuş, hepsi önemli konuları buraya getirmiştir. Hükü-

metin işgal edilmiş olması gibi bir iddiayı yerinde görmüyorum. Çünkü Hükümet Senato çatısı altında otururken hiçbir zaman işgal edilmiş olmaz. Senatoda cereyan eden müzakereleri Hükümet üyelerinin dinlemesi fuzuli işgal değildir. Bunu tradisyonlara terk edelim. Senatonun olgunlaşmasına terk edelim. Bunu maddelerle, talimatnamelere içersine gömmeye çalışmıyorum. Senato bunu kendi kemaliyle renklendirecektir. Bu itibarla komisyonun maddesinin aynen kabul edilmesini arz ve rica ederim.

BÂŞKAN — Sayın Tigril.

İHSAN DÂMİT TİGREL (Diyarbakır) — Muhterem arkadaşların, soru müessesesi, teşriî organın, icrai organı murakabe yollarından biridir. Millet Meclisinde birtakım murakabe müesseseleri olduğu gibi, Senatoda da vardır. Yalnız, Senatoda eksik olan, demin Âmil Artus arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, istizah müessesesi yani gensoru müessesesidir.

Binaenaleyh, biz soru müessesesini mütalâa ederken, bu mahrumiyetin mevcudiyetini de düşünmemiz lâzımgelir. Teşriî organın icrai organı murakabe yollarından birisi olan soru müessesesi, tahdit edildiği takdirde, istizah müessesesinden de mahrum bulunduğu için, bu vazifesinin aksama durumuna düşeceğini takdir etmek icabeder.

Bu itibarla, yazılı olsun veya şifahi olsun bir soru müessesesinin tahdit edilmesine taraftar değilim. (Bravo sesleri) Ancak, soru müessesesinin Hükümet faaliyetini de aksatmaması icabeder. Bunun yolu nedir? Sadece ve sadece suali soran arkadaşın idrakidir. Bundan başka tahdit yolu olmaz.

Şimdi, zâhiren lüzumsuz gibi görünen, bir istatistikî malûmat gibi görünen birtakım sualler vardır ki, hakikatte bunlar zâhiri ifadesinden ibaret bulunmamaktadır.

Meselâ : Millet Meclisinin yarımkı müzakeresinden 1 - 2 sual var. Bunlardan birisi; «Mardin Milletvekili Esat Kemal Aybar'ın, Diyarbakır, Mardin, Siirt ve civarı illerinde henüz yakalanmamış bulunan gıyabi mevkıfların adedine ve bunların yakalanmaları için, özel surette tedbir alınıp alınmadığına dair İşleri Bakanından sözlü sorusu» var.

Efendim git Dahiliye Vekilinden sor. Hayır. Bunu, Dahiliye Vekilinden sormak veya müstesharlarla tenas edip öğrenmek başkadır, bunu kürsü-

ye getirip de Hükümetin, Dahiliye Vekilinin veya mesul makamların efkârı umumiye üzerinde, efkârı umumiye karşısında ve Meclis huzurunda ifade edeceği taahhüt başkadır..

İşte bir misal daha : İçel Milletvekili Mazhar Arıkan'ın, Mersin'de kadastro dâvalarının normal yürüyüp yürümediğini soruyor. E... bunu kendisi de biliyor ki, normal yürümüyor. Adalet Bakanı da biliyor ki, normal yürümüyor. E... niye soruyorsun? Hayır. Adalet Bakanı bunu Meclis huzurunda ifadeye mecbur olduğunu hissettigi anda alacağı tedbir ve düşünceleri başka yola gider. Bütün bu mülâhazalarla soru müessesesinin hiçbir suretle tahdid edilmesine taraftar değilim. Sözünü arkadaşımızdan da bir rücu ehitine gitmemesini rica ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Muhterem arkadaşlar; soru nasıl tahdit olur, evvelâ onu bilmek lâzımdır. Soru, 1957 senesindeki İçtüzük değişikliğinde olduğu gibi Riyaset Divanına soruyu geriverme hakkı tanınrsa, gerçekten soru müessesesi tahdit edilmiş olur. Sorunun yazılış tarzı üzerinde Riyaset Divanı dilediği şekilde bir tasarrufta bulunur ise, soruyu şöyle yazmışsın, böyle yazmışsın, iade ediyorum, dediği zaman, soru müessesesi üzerinde bir tahdit vardır. Soru müessesesinin tahdidinden bahsedilirken bu mu isteniyor? Hayır, soru müessesesi üzerinde istenilen nedir? Benim üç satırlık değiştirme talebimdeki asıl maksat, üçüncü şahıslara isnatlarda bulunmayacak bir soru. Bu gerçekten doğru ve haklı olan bir durumdur. Birinci değiştirmemde esas mesele budur. İkincisini komisyonun iltihakına bıraktım, ama birincisinde komisyonun iltihakı için ısrar edeceğim. Burada haklı olan bir durum vardır. Bir soru önergesinde üçüncü şahıslara isnat ve hakaret etmeye hakkımız yoktur. Teşriî organın üyeleri olarak, biz, soru önergeleri vereceğiz. Fakat soru önergelerinde, kendilerini müdafaa hakkına sahip ve imkânı olmayanlara isnatlarda bulunmayacağız ve onların isimlerini, şahıslarını teşhir etmiyeceğiz. İstenen sadece budur. Dünyanın her yerinde de bu böyledir. Bu, soru müessesesinin ve hattâ parlamento adabının icabıdır. İstenen bu. Üçüncü bir şahsa isnatlarda bulunan pasajlar bulunmayacaktır..

Şimdi, ikinci önergemde de diyorum ki; haber soracak, malûmat soracak, şunu soracak, bunu soracak. Bu işler, biraz evvel Sayın Ertuğ ve

Sayın Tığrel'in söyledikleri gibi idrake hitaptır. Soru şu şekilde olsun diyoruz, müeyyide geliyor mu? Olmadığı takdirde iade etmeye hakkı var mı? Yok. Teklifim soruya bir şekil verilmesinden ibarettir. Tahdit eğer soru bu şekli haiz olmadığı takdirde iade edilirse, soru makbul ve muteber değildir, hükmü gelirse tahdittir. Ama, soru sahibinin idrâklerine hitap için şu şekle riayet edilmesi lâzımdır denmesinin tahdit ile bir alâkası var mı? Soru iade mi edilecek? Riyaset tarafından sorunun sahibine iadesi hususu 1957 İçtüzüğünde vardı, Riyaset Divanı gerekli olan yahut şu şu şartları haiz olmıyan soru önergelerini geri çevirme hakkını haiz idi. İçtüzüğe dayanarak Riyaset Divanı önergeleri geri çeviriyordu. Böyle bir müessese yoktur, böyle bir müesseseyi hatırımın ucundan dahi geçirmedim. Soru önergesini geri çevireceğiz; bu olmaz. Ama bir yerde soru önergelerini insaf ve idraklerinize terk etmek istiyoruz. Fakat soru önergeleriyle, kendilerini müdafaa etme gibi bir hakka sahibolamıyan kimselere isnat ve hakarete bulunmaya hiçbir şekilde hakkımız yoktur. Zaten, bu da soru müesseselerinde aranan en normal bir şekildir. Bundan başkasını istemiye hakkımız yoktur. Bu yolu komisyon derpiş ediyorsa, bunun tahdit ile hiçbir ilgisi yoktur. Burada çıkıp da, yıllarca ıstırap çektikten sonra, tahditle ilgili olan bir hükmü ben getiremem. Tahdide giden bir yolu ben tercih edemem. Burada sadece tahditle ilgili olmıyan, parlâmentonun işlemesine hizmet eden bir şekil getiriliyor. Sayın Tığrel'den özür dilerim; benim önergemde tahdit yok. Uzaktan yakından tahditle hiçbir alâkası yok, kokusu dahi yok. Biz sadece bir şey istiyoruz; sorularda üçüncü şahsa isnatlarda bulunmaya hakkımız olmasın. Önergemizle bunu istiyoruz. Ama buna rağmen yine bir tahdit değildir. Çünkü böyle bir önergeyi Riyaset Divanı geri çeviremeyecektir. Ne kadar güzel bir örnek ve demokratik anlayış içinde bir teklifte bulunuyorum. Böyle bir takdir verilirse Riyaset Divanı geri çeviremiyor, Umumi Heyet geri çeviremiyor. Buna rağmen arkadaşlarım, tahdit var, teşriî murakabe organı olan soru müessesesi tahdid edilmekte, aksatılmak istenmektedir, şeklinde anlamamalarını arkadaşlarımdan bilhassa istirham ediyorum. Hiçbir müeyyidesi olmıyan, sırf idrâk ve insaf-larımıza hitabeden mâsum bir hal tarzıdır.

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar) — Yeterlik önergesi geri alıyorum.

BAŞKAN — Arkadaşımız yeterlik önergesi vermiş ve şimdi geri almıştır. Fakat bir arkadaşımızın daha kifayet önergesi vardır. Bu önergeyi okutup reylerinize arz edeceğim. Kabul edilmediği takdirde söz alan iki arkadaşımız daha vardır, onlara söz vereceğim.

Yüksek Başkanlığa

1. Madde hakkında; kanaat vuzuh kesbetmiştir. Yeterliğin kabulünü,

2. Komisyon tasarısının aynen kabulünü, sözlü soru konusunun vazife şuuruna terk edilmesini arz ve teklif ederim.

Elâzığ

Celâl Ertuğ

HİDAYET AYDINER (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Önergenin aleyhinde konuşacağım.

BAŞKAN — Buyurunuz, ama yalnız kifayet hakkında konuşacaksınız.

HİDAYET AYDINER (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Şu anda böylesine mühim bir mevzu hakkında iki arkadaşımıza söz vermiyerek ve Sırrı Atalay Bey arkadaşımızın aleyhte olan sözlerine cevaptan mahrum etmek doğru bir şey değildir. Bu mevzuda iki arkadaş daha konuşsun, onun için kifayetin aleyhindeyim.

BAŞKAN — Oylarınızla takdir edeceksiniz, arkadaşlar.

Sayın Ertuğ arkadaşımızın kifayet önergesini oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

BAŞKAN — Sayın Kayalar.

ŞEREF KAYALAR (Bursa) — Muhterem arkadaşlarım, evvelâ şu hususu belirtmek isterim; Sayın Atalay arkadaşım kürsüden, murakabeyi kısmak gibi bir düşüncenin asla sahibi olamam, gibi bu mealde bir konuşma yaptılar.

Sayın Atalay'ı fiilhakika Parlâmentoda yeni tanıyoruz. Fakat, Parlâmentonun çalışmalarını yakinen takibetmiş bir kimse olarak, Atalay'ın Meclis murakabesine ne kadar ehemmiyet verdiklerini yakinen biliriz. Kaldı ki, 19.4.1961 tarihli Kurucu Meclis tutanaklarını tetkik edersek, gensoru müessesesi teessüs ederken Komisyon Sözcüsünün ve Kurucu Meclis ekseriyetinin gensoruya C. Senatosu iştirak ettirilmemesi hususu derpiş edilirken, Sayın Ata-

lay'ın ne kadar kuvvetle karşı durduğunu şu zabıtları tetkik etmeye çalışmış bir arkadaşınız olarak yakinen bilirim. Bu itibarla sayın arkadaşımın, burada Meclis murakabesini kısaltmak gibi bir düşünceden bizi kurtarma çabasına lüzum yoktur. Biz biliriz.

Yalnız arkadaşlar, yeni Anayasanın kabul ettiği sistem, Hükümet sistemi, parlamenter sistemdir. Yani yasama ve yürütme sistemlerinin ayrı ayrı organlara tevdi edildiği ve bu organların birbirlerine karşı bâzı silâhlarla mücehhez kılındığı bir sistemdir.

Arkadaşlarım; parlâmentoların, kabinelere karşı mücehhez kılındıkları silâh da, hiç şüphe yok ki, Meclis murakabe sistemidir. Sırrı Atalay arkadaşımızın bütün çabalarına rağmen, maalesef Cumhuriyet Senatosunun gensoru murakabe sistemine iştiraktan mahrum bulunduğu da bir vâkıdır. Bunun esbabı mucibesini yakinen bilirler. Kaldı ki, İktüzüğümüzün 14 ncü maddesini, yani muhavvel 11 nci maddesini tedvin ederken, elbette o zabıtlardan da istifade edeceğiz.

Arkadaşlarım, hepimiz biliyoruz ki, soru açıkça gösterilmiş işler hakkında bilgi edinmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi âzalarına verilmiş, Hükümeti murakabe için verilmiş, bir haktır. Sorunun belli ve sarîh bir husus hakkında olması ve sadece malûmat istemekten ibaret bulunması da Anayasacıların tarifi içine girer. Bu durumu ile soru, haddizatında, Meclis murakabesine yol hazırlıyacak bir mahiyet taşımaktadır. Hangi yolu hazırlıyacaktı? Başka bir deyimle söyleyeyim; soru, gensoru müessesesine yol hazırlıyacak bir müessesedir. Başbakan ve Bakanları esassı surette ikaz edecek mahiyet taşımaktadır. Arkadaşlarım bunları benden çok daha iyi bilirler.

Bu izahımdan sonra şu ciheti tebarüz ettirmek isterim :

Muhterem arkadaşlar; gelin hep beraber, sayın Atalay arkadaşım da dâhil olmak üzere Kurucu Mecliste gensoru müessesesine iştiraktan Senatoyu mahrum bırakan, Atalay arkadaşımızın direnmesine rağmen mahrum bırakılan soru müessesesini kısıtlamaya mâtuf ve kısıtlama şüphelerini taşıyan bir tadilatı derpiş etmiyelim.

Arkadaşlarım, Atalay arkadaşımın getirmiş olduğu teklifler, ben öyle zann ediyorum ki,

maziden kalma endişeler ile getirilmiş olan tekliflerdir. Ve arkadaşlarım, yine birçok düveli eenebiyenin içtüzüklerini tetkik etmiş ve buraya getirmiş. Fakat, biz de tetkik ettiğimiz takdirde, bu içtüzüklerde bizi teyidedecek mahiyette olanları da vardır. Şimdi arkadaşlarım, mâziden endişe etmek suretiyle, burada soru müessesesine bâzı tadilatlar yapalım diyorlar. Fakat, arkadaşlarım, artık mâziden endişe etmiyelim. Öyle sanıyorum ki, yeni parlamenter arkadaşlarımız artık parlamento havasına yeni intabak etmeye başlamışlardır ve parlamentonun teessüsünden bu yana, Hükümeti işgal edecek soruların da çok fazla olduğu kanaatinde değilim. Sonra yine buradan ifade edildi, dendi ki; seçmene selâm gönderilmiştir. Arkadaşlarım, buna mâni olamazsınız. Soru müessesesini, sayın Atalay arkadaşımın istedikleri şekilde tadil etsek dahi, seçmene selâm gönderecek karakteri taşıyan bir şahıs ve munhasıran parlamentonun vazifesini bu şekilde anlıyan bir şahsın, seçmene selâm göndermesine mâni olamazsınız.

Ben de, sayın üstadım Tigril'in fikrine aynen iştirak ederek soru müessesesini komisyondan geldiği gibi bırakalım. Komisyondan gelen bu şekle dokunmıyalım. İlerde bunun zararlarını görürsek, Atalay arkadaşınla başbaşa vererek yine bunun zararlarını beraberce gidermeye çalışırız. Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Aydın.

HİDAYET AYDINER (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, Sırrı Atalay arkadaşımız, hem kayıt ve şartlar kor, hem de tahdit yoktur. Her kayıt elbette bir tahdittir. Sonra diyor ki, eskiden olduğu gibi burada iade keyfiyeti yok. Efendim, her kayıt, elbette bir takyittir. Takyidi, takyitle ortadan kaldırmak doğru olmaz. Sonra, hukukçuyuz; konulan kaydın bir müeyyidesi olmak lâzımgelir diye Sırrı Atalay arkadaşımız ilâve buyurdular. Bir kayıt koyuyoruz, bu kayıt hilâfına bir soru gelirse ne yapacağız? Müeyyidesiz kayıt olmaz. Mademki bir kayıt koyduk, bu kayıt hilâfına gelen bir soru önergesinin bir müeyyidesi olmak gerekir.

Bir de buyurdular ki, «üçüncü şahıslara taarruz edilirse ne olacak?» Ben, bir Bakana soru sordum. Bu, elbette bu sorduğum soru bakanın zatiyle ilgili değildir. Onun uhdesinde bu-

lunan işlere aittir. Bu işleri gökten inen birisi yapacak değil ya, elbette bir insan yapacak. Binaenaleyh, o adamın fiilinden mesul olan, benim muhatabım olan şahısların fiili hakkında sorarım. Ama bu soruyu münasebetiyle taarruza kalkarsam buna hem tüzük ve edep hem de Makamı Riyaset mâni olur. Binaenaleyh bir şahsa haksız yere bir taarruz ve hakaret mevzuubahsolursa bu zaten memnu bir fiildir. Bunun müeyyideleri vardır. Üçüncü bir şahsın ismini soru ile getirmişsin, bununla o şahsa hakaret yapmış olmazsın, sadece o şahsın isminden bahsetmiş olursun. Eğer bu şahsa bir taarruz veya hakaret vâkı olursa Riyaset Divanı bunu önliyecektir. O bakımdan rica ediyorum, metni encümenden geldiği şekilde kabul edelim, bunu rica ediyorum.

BAŞKAN — Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Muhterem arkadaşlar, gerçekten bir anlaşmazlık var. Sayın Kayalar tahditten bahsettiler. Lütfen söyleler mi, üçüncü şahıslara isnat ve hakaretlerde bulunulmamasını derpiş eden cümlede bir tahdit var mı? Üçüncü şahsa istinatlarda bulunmak, üçüncü şahsa hakarete bulunmak mümkün değildir. dendiğinde bir tahdit var mıdır.

Aydın arkadaşımız üçüncü şahıslardan bahsedilsin, buna mâni almayalım, diyor. Ben üçüncü şahısların isminden bahsettim. Elbette bahsettim, benim önergemde üçüncü şahısların isminden bahsedilmesin diye bir kayıt yok ki... Üçüncü şahıslara isnatta bulunulmıyacaktır. Esasen, kendisini burada müdafaa etmek imkânına sahibolmayan üçüncü şahıslara bir istinatta bulunmak mümkün değildir. Normal olan budur, mesele budur. Benim, teşrii masuniyetim vardır. Şu olay dolayısıyla bir önerge vereceğim ve üçüncü bir şahsa istinatta bulunacağım, hakaret edeceğim. Bu mümkün olmasın. İşte mesele burada... Ben mümkün olmamasını istiyorum. Eğer Riyaset bunu geri çevirebilirse, hele sen böyle bir önerge veremezsin derse ve konuşma müddeti de bir, iki, üç dakikaya indirilirse tahdit budur. İstenen nedir? istenen sadece ve munhasıran, üçüncü şahsa isnatta bulunulmıyacaksınız. Müeyyidesi yok. Sayın Hidayet Aydın diyor ki, «Hukuki bir kaide şart koyacaksınız ama, müeyyidesini koymıyacaksınız» Beni dikkatle din-

leseydiler. Şunu söylemiştim. «Müeyyidesini getirmiyorum ki, tahdit olmasın.» Bu kadar itina ediyorum. Sadece idrak ve insaflara hitabetmek, sadece soruyu veren sayın teşriî organ üyesine bir hatırlatma imkânı bulunsun dendiği zaman, üçüncü şahıslara hakarette bulunulmasın ve üçüncü şahıslara bir isnadı tazammun eden davranışlarda bulunulmasın, gaye bu. Sayın Kayalar'ın isaret buyurdıkları gensoru mevzuunun, gerçekten Temsilciler Meclisinde hararetle müdafaasını yaptım. 1950 den bu yana neyi müdafa etmiş isem, bugün de aynı şeyi müdafa ederim. Neyi söylemiş isem, yüzde sekseninde haklı çıkmışumdur. Daima o fikirlerinin seviyesinde ve sathındayım, dün de, bugün de aynı şekilde müdafa ederim. On sene evvel ve on sene sonra bu fikirlerimi aynen müdafa etmişumdur. Siyasi hayatta mühim olan insanın fikirlerini, evlâtları, anaları, babaları gibi sevmek ve onlara sahip çıkabilmektedir. Fikirlerimi, dün de, yarın da bugün de öbürün de aynı şekilde ifade edecek ve sahip çıkacağım, çünkü inanıyorum, bu inançla gelmişim, ıstırabımı çekmişumdur, ızdırapları çekilmiştir. bunun... Mâziden şikâyet etmek, dert yannak için söylemiyorum; birçok memleketlerde de bunun ızdırapları çekilmiştir. İngiltere'de dahi bir Dahiliye Bakanına, Mr. Morrison'a şu şekilde bir soru daima sorulabilir : «Dahiliye Vekili, sen falan parkın önünden geçerken falan şeyi aldın mı almadın mı?» Müesseseler böyle kurulur, ama bizde Cumhuriyet Senatosunda gensoru müessesesi yok. İtalya'da var. Ama olmayan memleketler de var. Onlarda da soru, şimdi bizim istediğimiz şekilde tahditlidir. Soru beş dakika. Ben böyle bir tahdit mi getiriyorum, Hayır... Soru gerekçeli olmayacak... Ben bunu mu getiriyorum? Hayır... Zaman için, gerekçe için bir kayıt yok. İstenilen yegâne husus, üçüncü şahıslara hakaret ve isnatlarda bulunulmasın. Bunun nesi var?... Bununla tahdit etme arasında ne gibi bir münasebet var?... Bunu anıyamıyorum. Anıyamadığım budur.

BAŞKAN — Sayın Aydın.

HİDAYET AYDINER (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Affedersiniz, Sayın Sırrı Atalay Beyefendi ile bir hukuki ihtilâfımız var, o da şudur; kanunumuzdaki adı - İctüzük olması na rağmen bu bizim kendi iç kanunumuzdur -

dua kitabı değildir. Kanunumuzda. Şayet bir kayıt varsa burada müeyyidesi de olur. Meselâ emfânın tedvin ettiği metinde deniyor ki, emayyen bir hususu muhtevî olmalıdır. Kendilerini de farzediniz Makâmı Riyasette, 10 hususu ayrı ayrı yazmış ve bir soruyu getirmiş. Acaba burada Makâmı Riyaset diyemiyecek midir ki; şu, maddede bir tek hususun arzını emreliyor. Bunun bir tanesini getir, diğerlerini ayrı ayrı getir, diyemiyecek mi?

SİRRİ ATALAY (Kars) — İctüzüğün gelecek hükmü var. Kuravatsız gelemeyiz, diye.

HİDAYET AYDINER (Devamla) — Bu, bir dua kitabı değildir, arzu ve temenni kitabı değil, kanundur.

BAŞKAN — Kayalar.

ŞEREF KAYALAR (Bursa) — Efendim, sabrınızı suistimal ediyorum, kusura bakmayın, yalnız Sırrı Atalay arkadaşımı bir sual tevehih ettikleri için arzu cevap etmek isterim.

İngiltere Dahiliye Vekili Morrisona «falan parkın önünden geçerken falan şeyi aldın mı, almadın mı? diye sorarlarmış o da «aldım, almadım» diye cevap verirmiş. Fakat Morrison'a söyle bir sual de sorulabilir «Sen falanca değirmenci ile müstereken un ticareti yaparmışsın ve vazifeni suistimal etmek suretiyle buna iştirak edermişsin. Bu değirmenci ile seni birlikte görmüşler. Bu değirmenci esasen böyle işlerle mülemma bir adam olduğuna göre bunu söyleyenlerin sözleri hakikate yakındır.» denemez mi? Böyle bir şey denildiği takdirde (X) değirmenci bu gibi işlerde mülemma sözle rencide edilmiş olmaz mı? Onun için izin verirsiniz, Atalay arkadaşımız da yerinden hazırlanmaktadır, cevap vereceklerdir. Fakat izin verirsiniz arkadaşlar, üçüncü eşhasa isnadı ihtiva eder mahiyette dahi burada sorular sorabilelim. Fakat yine, demin de bahsettiğim gibi, artık Parlâmenterlerin kendi viedanlarına ve kendi aklı selimlerine bırakalım. Bir tahdit değil, fakat bu kadarcık da olsa acaba ben üçüncü şahsa hakaret eder miyim, etmez miyim düşüncesinden Parlâmento âzalarını kurtaralım. Endişem bundan ibarettir. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Sayın Atalay arkadaşımızın ikinci fıkra hakkında iki takriri vardır.

SİRRİ ATALAY (Kars) — Yalnız küçük takrirden ısrar ediyorum, onu reye vaz'edin.

BAŞKAN — Peki efendim, bu takriri okutup oyunuzla arz edeceğim.

Yüksek Başkanlığa

103 ncu maddenin 2 nci fıkrasının aşağıda yazılı olduğu şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Kars
Sırrı Atalay

Soru belirli bir konu hakkında bilgi istemekten ibarettir. sorunun kısa olarak kaleme alınması, adları ile açıklanan üçüncü şahıslar hakkında şahsi isnatları ihtiva etmemesi icabeder.

BAŞKAN — Takriri oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir.

Sayın Ertuğ arkadaşımızın takririnin ikinci fıkrası komisyon metninin kabulünü derpiş etmektedir.

O halde, 103 ncu maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Aynı mahiyetteki sorular

MADDE 104. — Soru tek imzalı olur.

Birkaç üye tarafından aynı mahiyette verilmiş olan soru önergelerine, bakan, birlikte cevap verebilir.

Soru sahipleri ayrı ayrı konuşabilirler.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı Yok... Olmadığına göre maddeyi oylarınıza arz ediyorum Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Soru önergelerinin verilmesi

MADDE 105. — Soru önergeleri, C. Senatosu Başkanlığına sunulur.

Başkan bu önergeleri, verilir verilmez, Tutanak Dergisine geçirir ve bir yazı ile aidolduğu bakana bildirir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Yok. Olmadığına göre maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir

Yazılı soru

MADDE 106. — Soruya yazılı cevap istenmişse, gelecek cevabın bir örneği soru sahibine gönderilir, bu cevap ayrıca soru ile

birlikte olduğu gibi Tutanak Dergisinin sonuna konur.

Yazılı soruya on beş gün içinde cevap verilmesi lâzımdır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı?... Yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir

Sözlü soru

MADDE 107. — Soruya sözlü cevap istenmişse, soru, Başkanlık yazısının bakanlığa gönderilmesinden sonraki üçüncü birleşim gündemine alınır.

Bakan, o gün soruya C. Senatosu kürsüsünden cevap verir. Cevaptan önce Başkan soruyu Divan sekreterlerinden birine okutur.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen... Yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sorunun geciktirilmesi ve cevaplandırılması

MADDE 108. — Bakan, kamu faydası düşüncesiyle veya gerekli bilgilerin elde edilmesi için, soru cevabının bir ay geçmemek üzere belli bir zaman geciktirilmesini kürsüden isteyebilir.

İsteğin kabul veya reddi, C. Senatosu Genel Kurulunca görüşmesiz işari oyla kararlaştırılır.

Bakan, sorulara, gününden evvel cevap verebilir.

Eğer kamu faydası bahis konusu ise, bakan, soruyu gizli oturumda da cevaplandırabilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen?...

Sayın Tigrel, buyurun.

İHSAN HAMİT TİGREL (Diyarbakır) — Efendim, okunan maddenin ikinci fıkrası halen elimizde bulunan tasarıda yoktur. Bu fıkra, «İsteğin kabul veya reddi Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca görüşmesiz işari oyla kararlaştırılır.» denmektedir. Şimdi bakan geliyor diyor ki, benim bu işi tahkik edip sualini cevaplandırmam için şu, şu tetkikleri yapmam lâzım. Bu da bir ay zarfında bitmiyecektir veya yahut bir ay içinde cevap vermem kamu menfaatlerine aykırıdır, binaenaleyh bana ik ay mehil veriniz diye teklif ediyor. Bu teklifi Senato kabul etmezse, imkân olmadığına göre, bir kıy-

meti olmayabilir. Ne olacaktır? Bu vaziyet hakkında komisyondan bizi tenvir etmesini rica ederiz. Senato hayır kabul etmiyor dediği takdirde, ay sonuna kadar cevap vereceksiniz. O da son ayın son günü. Fakat bakan o gün gelmiyorsa, Senatonun rey i o zaman boşa gitmiş olacak. Binaenayeh ben ikinci fıkranın kalmasında fayda mülâhaza etmiyor bilâkis zararı olduğu kanaatindeyim. Bizi tenvir ederlerse memnun olurum.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Buyurun.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, bu fıkra Komisyonun soru müessesesi yolu ile Hükümeti denetleme yetkisine verdiği önemin bir delilidir. Fihhakika bu yeni fıkradır. Arkadaşlar Komisyondan böyle bir fıkra tedvin etmek hususunda şu gerekçeleri ileri sürdüler, şimdi bir mesele Hükümetten sorulmuştur. Mesele gayet önemli ve aktüeldir. Cevap verilmesi; gerek Senatonun, gerekse kamu oyunun aydınlanması bakımından hususi bir önem taşımaktadır. Fakat, birinci fıkradaki yetkiyi kullanmak suretiyle, bakan gelip sadece kürsüde bir beyanda bulunmak suretiyle bu aktüel mevzuu soğutmak, önemini kaybettirmek ve 20 gün, bir ay gibi bir zaman sonra bunu cevaplandırmak imkânına sahiptir. Yani, bu birinci fıkradaki yetki daima samimi olarak, hakikaten bir ihtiyacın mahsulü olarak kullanılmıyabilir. Bunun yerinde olarak kullanıldığı zaman da vardır. Bakan, birtakım bilgilere ihtiyaç hissetmiştir. Bu bakımdan, zaman kazanmaya tevessül eder. Doğru cevap vermek için mühlete ihtiyacı vardır. Fakat durumun böyle olup olmadığına hiç şüphesiz Senato takdir eder, böyle hallerde gerekli mehili esingemez. Fakat aksi hallerde, yani biraz evvel arz ettiğim gibi, işi soğutmak, meseleyi unutturmak gibi maksatla mehil istenmesi halinde Senato ikinci fıkradaki yetkisini kullanmak suretiyle istenilen mehilin kendisine verilmemesini işari rey ile kararlaştırabilir. Komisyonda hâkim olan düşünce budur.

BAŞKAN — Sayın Kalpaklıoğlu.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) — Sayın Başkan vekilin fikrine iştirak etmemek

mümkün değil. Ben maalesef Sayın Komisyon Sözcüsünün işi daha derin olarak mütalâa etmediğine kaani oldum. Kendisini dikkatle dinledim. Ne diyor, Sayın İhsan Hamit Tigröl Beyefendi, «Müeyyidesi nedir?» Sözcüyü dinledim, hüsnüniyetli veya suuniyetli olabilir ama bütün mesele geciktirmeyi önlemeye mâtuftur, diyor. Ama bunun dışında büyük bir mahzur çıkıyor muhterem arkadaşlar, dikkatinizi buraya çekirim. Bir sual soruldu; bu suale cevap verilmek istenmiyor ve iş savsaklanıyor. Ama hakikaten mühim. Ve Vekil Bey geldi ve şu esbabı mucibeyle kürsüye çıktı, işin geciktirilmesini istedi. Fakat, sual o kadar ehemmiyeti haiz ki, bütün Senato ayağa kalktı hakikaten sorunun cevaplandırılmasını vekilden istiyor. Fakat bakan ne yapıyor? Uzatıyor. Sizin Senato olarak, bir mevzu üzerinde bütün üyelerin işari rey ile bakanıdan bilgi istiyorsunuz. Fakat, bakan tek başına buna zamanında cevap vermiyor. O halde ne oluyor? Bir Senato, kütle halinde Hükümette vazife almış bir bakandan bir mevzu üzerinde bilgi almak imkânını elde edemiyor. Bakan dan Senato ısrarla bilgi istediği halde bu mevzuda parmak kaldırmak suretiyle izhar ettiği iradesiyle Senato vekille başbaşa kalıyor ve vekil buna rağmen meseleyi buraya getirmediği için Senatoyu mağlubetmiş duruma düşüyor. O halde bir meselede neticenin buraya getirilmesini oylatıp, sonunda bir vekil karşısında, bunu söyletmemek durumuna düştüğümüz zaman, efkârı umumiye nezdinde o Senatonun vekille düşeceği hacil vaziyeti takdirinize arz ediyorum. Bu bakımdan neye mal olursa olsun, bu son fıkranın esprisini izah edemiyen Komisyon Sözcüsünden rica ediyorum, fıkrayı geri alsınlar. Aksi takdirde Senatoyu böyle hassas bir mevzuda, haysiyet meselesi olacak bir mevzuda reyleriyle birlikte sünüklediği bir işde vekil karşısında mağlubolmayı, her halde seçimle gelen kişiler olarak tahammül edilemeyecek derecede ağır bir yük altında bırakır. Hümmetle-rimle.

BAŞKAN — Buyurun, Sayın Artus.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim çok üzüldüm, Sayın arkadaşım meseleyi tamamen yanlış anlamışlar. Durum öyle değil. Müsaade ederseniz bir defa daha okuyayım «Bakan kamu faydası düşüncesiyle veya gerekli bilgilerin elde

edilmesi için soru cevabının bir ayı geçmemek üzere belli bir zaman geciktirilmesini kürsüden istiyebilir. İsteğin kabul veya reddi Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca görüşmesiz işari oyla kararlaştırılır.» Demek ki, Bakan bir talepte bulunacak. Bu talep iki sebeple : Ya, kamu faydası düşüncesiyle yahutta, gerekli bilgileri elde edemediği gerekçesiyle. En çok bir ay kadar süre istenecektir. İstenen süreye; vermek veya vermemek şeklinde olsun Senatonun derhal karar vermesi lâzımdır. Eğer, karar vermemek şeklinde tecelli ederse; bakanın verdiği izahat Senatoyu tatmin etmezse, biraz evvel arz ettiğim sebepler dolayısıyla yani şu maddenin dışında kalan birtakım sebeplerle süre istendiği kanaati hâsıl olursa, tabiatıyla istenen süre kendisine verilmeyecektir. Bu gibi hallerde ne olacak? Ya hemen bakanın cevap vermesi lâzımdır. Veyahutta gelecek oturumda vermek mecburiyetindedir. Peki, gelecek oturumda cevap eksik ve kifayetsiz olursa, şu olursa, bu olursa...

Bütün bunlar, sonraki hâdiselerde kendisini gösterecek ve müeyyideleri düşünülecek durumlardır. Unutmamak lâzımdır ki, Senatoda temsilcisi bulunan partilerin Millet Meclisinde, yani gensoru salâhiyetini haiz bulunan Millet Meclisinde de aynı partilerin temsilcileri mevcuttur. Orada da gensoru müessesesini işletmek mümkündür. Kaldı ki, arkadaşların zannettikleri gibi, Senatunun kararı tesirsiz, mânasız kalmıyor, yahut da haysiyetşiken bir vaziyette de kalmıyor. Senato kararıyla Bakan cevap vermek durumundadır, mesele zannediyorum, yanlış anlaşılmıştır.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yoktur. Maddeyi oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Sorunun gündeme alınması.

MADDE 109. — Sorular, her birleşimde, kanunların görüşülmesinden önce gündeme alınır.

Bir üyenin aynı birleşimde, ikiden fazla önergesi gündeme alınamaz.

SIRRI ATALAY (Kars) — Birinci fıkra gündem maddesinde mevcuttur. Bu itibarla birinci maddenin çıkarılması lâzım.

BAŞKAN — Birinci fıkra mı efendim.

SIRRI ATALAY (Kars) — Evet efendim.

BAŞKAN — İkinci fıkra kalsın, birinci fıkra çıkarılsın diyor. Komisyon bu hususta ne diyor?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Katılıyorum efendim.

BAŞKAN — O halde maddenin ikinci fıkrasını okuyarak tek madde halinde oyunza arz edeceğim.

Kenar şerhi için ne buyuruyorsunuz?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, aynı üyenin ikiden fazla sorusunun gündeme alınmaması..

SIRRI ATALAY (Kars) — Efendim, bu fıkranın başka maddelerden birisine ilâvesi mümkün değil mi?

BAŞKAN — Efendim, sizi Sayın Sözcü tenvir etsinler.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Devamla) — Mümkündür efendim, meselâ 114 veya 115 nci maddelerden birisine koymamız mümkündür. Zaten maddelerin numaralarını yeni baştan gözden geçirmek icabediyor. Kürsüye bu çıkışından istifade ederek şu hususu belirtmek istiyorum.

Biraz evvel kabul buyurduğunuz maddenin - vâkıa kabul buyurdunuz - fakat kenar başlığında bir yanlışlık vardır. Özür dilerim, bunu daha evvel göstermeli idim. İzin verirseniz, bu madde hakkındaki görüşme dolayısıyla arz etmek fırsatını bulamadım. Çok özür dilerim. Sorunun geciktirilmesi ve cevaplandırılması, değil; soru cevabının geciktirilmesi ve gününden evvel cevaplandırılması olacak. Matlabın bu şekilde tashihini eğer oya sunarsanız, hata da izale edilmiş olur. Tekrar ediyorum, «Soru cevabının geciktirilmesi ve sorunun gününden evvel cevaplandırılması» şeklinde tashih buyurulmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — İkinci fıkra hakkında?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Devamla) — 109 neu madde değil, bundan sonraki maddenin içine koyacağız, o zaman arz ederim.

BAŞKAN — Kabul buyurdüğunuz 108 nci maddenin matlabının (soru cevabının geciktirilmesi ve sorunun gününden evvel cevaplandırılması) şeklinde tashihini oyunza sunuyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

O halde 114 neu maddeye geçeceğiz. Sayın Sözcü şimdiki 109 neu madde oluyor değil mi?

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTÜS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Evet efendim.

Soru sahibinin hazır bulunmaması

MADDE 109. — Soru sahibi cevap gününde hazır bulunmazsa, bir defaya mahsus olmak üzere, soru gelecek birleşime bırakılır. Soru sahibi yine hazır bulunmazsa, soru, yazılı soruya inkılâbeder.

C. Senatosunca bilinen bir görev veya mâzeretle izinli bulunan üyelerin soruları, izin bitmeden gündeme alınmaz ve bu süre içinde yukarıki fıkra hükmü uygulanmaz.

Soruya muhatabolan bakan gününde hazır bulunmazsa, cevap diğer soru gününe bırakılır.

BAŞKAN — Bu hususta Sayın Aydın'ın bir tadil teklifi var bu maddeye ait. Sayın İncoğlu da söz istiyor. Müsaade ederseniz Aydın'ın tadil teklifini okutayım belki konuşmanızı teshil eder.

C. Senatosu Başkanlığına

İçtüzük tasarısının 114 neü maddesi müsavatsız ve haksız netice doğurmaktadır. Şöyle ki soruya cevap verecek Bakan Senatoda hazır olmadığı ve binaenaleyh sorunun cevaplandırılmıyacağı bedihi olduğu halde aynı birleşim soru sahibi hazır bulunmazsa bâzı müeyyideler konmuştur. Soru sahibi hazır bulunsan idi soru yine o birleşimde cevaplandırılmıyacağına göre bundan soru sahibi aleyhine neticeler çıkarmak yanlış ve soru sahibi ile Bakan arasında müsavatsızlık ihdas etmektedir. Bunu önlemek için 114 neü maddenin birinci fıkrasını aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Cumhurbaşkanınca S. Ü.
Hidayet Aydın

MADDE 109 fıkra 2. — Soruya cevap verecek Bakan Senatoda hazır olduğu halde soru sahibi hazır bulunmazsa bir defaya mahsus olmak üzere soru gelecek birleşime bırakılır. Soruya cevap verecek Bakan hazır olduğu halde soru sahibi yine hazır bulunmazsa soru yazılı soruya çevrilmiş olur.

BAŞKAN — Buyurun, İncoğlu.

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar) — Efendim, bendeniz de bu maddenin son fıkrasının değiştirilmesini arz ve ta-

lebedeceğim. «Soruya muhatabolan Bakan gününde hazır bulunmazsa, cevap diğer soru gününe bırakılır» deniyor. Diğer soru gününde de Bakan yine bulunmazsa ne olur? Buna dair bir hüküm göremediğimden bu fıkranın «soruya muhatabolan Bakan gününde hazır bulunmazsa; cevap gelecek birleşime bırakılır. İkinci birleşimde Bakan veya temsil edeceği rüesadan birinin cevap vermesi mecburidir» kaydının konulmasını istirham ediyorum.

Bundan evvelki 108 ne madde görüşülürken, 2 ne fıkranın çıkarılması, lüzumsuz olduğu talebedildi. Bu fıkranın lüzumlu olduğu işte bu maddenin sonuna bu şekilde bir ilâve yapmak suretiyle kıymet kazanacağı kanısındayım. Böyle olmadığı takdirde, Bakan soruyu gelmek suretiyle, sorunun cevabını istediği kadar uzatmış olabilecektir. Bir takrir sunuyorum, kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN — Takrir okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

109, eski 114 neü maddenin son fıkrasının aşağıda yazılı şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

«Soruya muhatabolan Bakan gününde hazır bulunmazsa cevap gelecek birleşime bırakılır. İkinci birleşimde Bakan veya temsil edeceği rüesadan birinin cevap vermesi mecburidir.»

Afyon Karahisar
Mustafa Yılmaz İncoğlu

BAŞKAN — Buyurun Sayın Aydın.

HİDAYET AYDINER (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Efendim, bu 114 neü maddenin birinci fıkrası, eski halen mer'i İçtüzükte de oynan mevuttur. Ve bugüne kadar tatbikatımızda gördük ki; eğer soru sahibi gelmişse Vekil kaçır, mütemadiyen kaçır. Buna ait bir müeyyide yok. Buna müeyyide tatbikine de imkân yoktur. İncoğlu'nun teklifine rağmen maalesef muhtelif mâzeretlerle atlatabilir. Cebren getirilmesi için bir müeyyide tatbik etmeye imkân yok.

Efendim Bakan yok, fakat soru sahibi gelmedi miydi, sorusu düştü. Efendim soru sahibi gelse ne olacak? Zaten Bakan yok, Bakan olmadığı için cevap verilemeyecekti. Binaenaleyh soruya cevap verebilecek bir zat hazır bulunmadığı müddetçe soru sahibine bir müeyyide tat-

bik etmek adaletsizlik olur. Onun için ben tek-
lifimde soru sahibi bulunuyor, fakat soruya ce-
vap verecek kimse yok, mütemadiyen yok. Ba-
kana bir müeyyide tatbik edemiyorsunuz, soru
sahibi ikinci defa bulunmadı mı, soru düştü
diyor ve haksız bir müeyyide tatbik ediyorsu-
nuz. Soruya cevap veren bir kimse ortada yok,
mütemadiyen gelmiyor. Ama soru sahibi gel-
medi diye, sorunun düşmesi haksız bir müeyyide
tatbiki olur. Soru sahibinin gelmemesi (bir ce-
vap verme imkânı mevzuubahis değil) tahsis-
atının kesilmesine mucibolacaksa bu müeyyide
tatbik edilir. Ama, Bakanın gelmemesi sebebi
ile zaten verilmeyecek bir cevap için, bu, soru
sahibinin suali hakkında bir müeyyide tatbik
etmek haksızlık olur. Bu müsavatsızlıktır. Bir-
çok hâdiseler olmuştur. Daima soru sahibi ge-
ler, Bakan kaçır. Soru sahibinin gelmemesi
ikinci defa tekerrür ettiği zaman, soru da dü-
şer. Bu müsavatsızlığı bertaraf etmek lâzım-
gelir. Vaziyet budur efendim.

BAŞAN — Komisyon

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL
ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın
Aydiner arkadaşımız; «Bakan yoksa, soru sa-
hibi de gelmemişse soru sahibi gelmemiştir di-
ye muamele yapılmasın» dediler. Bu, gayet ye-
rindedir. Buna katılmamaya imkân yok. Haki-
katen soru sahibi gelmemiş ama Bakan da gel-
memiş. Soru sahibinin gelmemesi, Bakanın gel-
memesi ile tesirsiz kalmıştır. Maddenin bu şe-
kilde düzeltilmesi çok yerinde olur. Ve burada
da soruya hedef tutulan prensipleri ihlâl eden
eihet yoktur. Buna katılırız. İzah buyurdıkları
husus her halde bundan ibarettir. Başka bir hu-
sus yok.

İnceoğlu arkadaşımızın takririne gelince; bir
müeyyide bulmak, Bakanın gelmesini temin
için bir hüküm koymayı gönül çok ister.
Fakat İnceoğlu arkadaşımın takririni de dik-
katle dinledim, orada da; «mecburidir» diyor
ve kesiyor. Mecburidir ama buna rağmen gel-
mezse ne olacak. Buna rağmen gelmezse bâzı
memleketlerde soru mihanikî olarak gensoruya
inkılâbediyor. Fakat bunu da gensorudan zaten
mahrum olan Senatoda tatbik etmeye imkân yok.
Çok güzel bir müeyyide.. Bakan kaçıyor. İki de-
fa gelmemiş ve normal olarak gensoruya inkılâb-
eder. Fakat gensorunun tesir sahasına girmeyi
Bakan istemiycek ve gelecektir. Fakat bizde bu

salâhiyet yok. Bizde ne olabilir? Bizde şu ola-
bilir : Soru sahibi mevzuu genel görüşme konu-
su olarak Senatoya getirebilir ve genel görüşme
konusu hiç şüphesiz soruya nazaran bir Bakanın
hiç arzu etmeyeceği bir durumdur. Binaenaleyh,
bu müeyyideye başvurmadan bir çare görmü-
yoruz. Bunun da bir tesiri olmayacağı için, ya-
ni, fıkraya katılmadığımız için değil, İnceoğlu
arkadaşımızın fikri gayet güzel, fakat bir tesi-
ri olmayacağı için, bir müeyyide yazamadığımız
için burada, «bundan sonraki oturuma Bakanın
gelmesi mecburidir.» diye bir hüküm koymakta
fayda mülâhaza etmiyoruz. Mâruzatım bundan
ibarettir.

BAŞKAN — Sayın İnceoğlu'nun bir sorusu
var, lûtfen cevaplandırın.

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon
Karahisar) — Dikkat buyurulursa bu takdirde
Bakanın mâzereti olabilir. Onun yerine rüesa-
dan birisini mutlak surette göndermelidir. Ve
Bakanın yerine rüesadan birisi gelerek cevap
verir. Eğer bu cevap tatminetmediği takdirde
genel görüşme istemesi soru sahibinin hakkıdır.

İÇTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL
ARTUS (Devamla) — Soru Bakandan sorulur.
Bakandan sonra gelenler ikinci derecede gelen-
ler ne kadar âmir veya daire âmiri olursa olsun-
lar, Bakana nazaran ikinci derecededirler. Diğer
memurlara nazaran birinci derecede sayılabilir-
ler. Bunların cevapları hiçbir zaman Bakan hak-
kında siyasi müeyyidelerin uygulanması bakı-
mından bağlayıcı olamaz. Nihayet Bakan diye-
bilir ki; cevapverilmesini söylemişim fakat bu
cevap verilmiştir, malûmatım haricindedir v.s.
Maksat Bakanın kendi zapta geçen beyanı ile
ilzam etmektir. Tashihler olacaktır.

Efendim, biraz evvelki maddenin son fıkrası-
nın yani «bir üyenin aynı Birleşimde ikiden
fazla önergesi gündeme alınmaz.» cümlesini bu
maddenin birinci fıkrası yapmak uygun olur.
Bu madde bu cümle ile başlar, ondan sonra
devam eder.

Kenar başlığına gelince; kenar başlık da
şöyle olması lâzım: «Bir üyenin ikiden fazla soru
önergesi ve soru sahibinin hazır bulunmaması»
hususunu zaten var, kenar başlığı bu şekildedir.

Sonra, eski 114 ncü maddenin 1 nci fıkrası-
nın sonunda «yazılı soruya inkılâbeder.» denmiş-
tir. Bu, «yazılı soruya çevrilir.» olacak.

BAŞKAN — Sayın Aydınır'ın fikrine iştirak etmiş oluyorsunuz o halde?

İÇTİZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ ÂMİL ARTUS (Devamla) — Evet.

BAŞKAN — Buyurun Sayın İncoğlu.

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar) — Müsaade eder misiniz, efendim? Bu takririn sonuna, «İkinci oturumda da gelmediği takdirde soru genel görüşmeye inkılâb eder.» diye ilâve edelim.

BAŞKAN — Sayın İncoğlu, müsaade ederseniz genel görüşme bundan sonra geliyor, takriri size verelim ilâve edin, öyle verin.

O halde, Sayın Aydınır arkadaşımızın, Komisyonun da iltihak ettiği teklifini okuyoruz :

«Madde: 109, Fıkra 2. — Soruya cevap verecek bakan Senatoda hazır olduğu halde soru sahibi hazır bulunmazsa bir defaya mahsus olmak üzere soru gelecek birleşime bırakılır. Soruya cevap verecek bakan hazır olduğu halde soru sahibi yine hazır bulunmazsa soru, yazılı soruya çevrilmiş olur.»

BAŞKAN — Tadil teklifi olduğu için evvelâ bunu oyunza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi maddenin tümünü bu tadil şekliyle oylarınıza arz ediyorum...

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar) — Efendim, takririmi ancak maddede verebilirim, başka yerde vermeme imkân yoktur.

BAŞKAN — Efendim, Genel Kurulu intizar da mı tutayım, tekriri müzakere teklif ederseniz, tekrar görüşürüz. Maddeyi bu tadil şekliyle oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Müsaade ederseniz Genel Kurula ufak bir mâruzatta bulunacağım. Gizli oturumla ilgili olan 63 nü maddeyi komisyona iade buyurmuşunuz. Fakat komisyonların gizli oturumları ile ilgili olan 26 nü maddeyi daha evvel kabul etmiş bulunduk. Komisyon müracaat ederek, gizli oturumlar hakkında dermeyan edilen fikirleri nazarı itibara alarak; komisyonların gizli oturumları hakkında kabul buyurulan 26 nü maddenin komisyona iade edilmesini ve bu suretle gizli oturumlar hakkında bir ahenk hükmünün tesis edilmesini talebetmektedir. Bu hususu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler...

Etmeyenler... Kabul edilmiş ve 26 nü madde komisyona iade edilmiştir.

Sayın İncoğlu birinci bölümün müzakeresine devam ediyoruz, ikinci bölümün müzakeresine geçilinceye kadar önergenizi verebilirsiniz.

Buyurun, Sayın Atalay.

SİRRI ATALAY (Kars) — Sorunun tesirli olabilmesi için daha önce de arz ettiğim gibi soru muayyen bir şekilde görüşülürken o vasfı inkılâbedebilir ki, soruya diğer üyelerin de katılmaları faydalı görülür ve bu takdirde 10 üye bir önerge vererek sorunun genel görüşme haline inkılâbetmesini isteyebilirler. Bu husus Fransa İçtüzüğü'nün 78 nü maddesinde de yazılıdır. İsterdim ki şu anda daha evvel bana sitemde bulunan, soru müessesesini kayıtlar diyen arkadaşım burada bulunsun. Maalesef şu anda kendilerini göremiyorum. Yani 10 üye, soru görüşülürken bunun genel görüşme haline inkılâbetmesini isteyebilirsin. Genel Kurul işari reyyle buna karar verse ertesi birleşim genel görüşme olur.

Zannedirim ki, demokratik bir şekil olan ve daha iyi murakabe imkânı sağlayacak olan bu teklife Komisyon iltihak eder.

BAŞKAN — Sayın Atalay arkadaşımızın bir teklifi var. Sayın İncoğlu arkadaşımızdan da rica ediyorum; belki bu fikir üzerinde birleşebilirler...

Teklifi okuyoruz :

Rüksek Başkanlığa

Aşağıdaki hususun yeni bir madde olarak İçtüzüğe 110 nü maddeden sonra ilâvesini arz ve teklif ederim.

Kars

Sırrı Atalay

Sözlü sorunun görüşülmesi sırasında, 10 üye gerekeçli olarak, sözlü sorunun genel görüşme Kurul işari oyla müzakeresiz olarak kararını haline getirilmesini isteyebilir. Bu halde Genel verir. Önerge kabul edilirse bir sonraki birleşimin gündemine alınır ve genel görüşme usulüne uygun olarak görüşülür.

BAŞKAN — Sayın Selâmi Üren.

SELÂMİ ÜREN (Tekirdağ) — Muhterem arkadaşlarım, bu önerge bir sözlü sorunun genel görüşmeye çevrilmesi ve on kişinin talepte bulunması şartını ortaya koymaktadır.

Ancak, sözlü sorular malûm olduğu veçhile, bir bakanın veya Hükümetin icraatına taallûk eden hususlardır. Halbuki ikinci bölümde gösterilen genel görüşme bir bakanın veya Hükümetin siyasi icraatı hakkında umumi müzakere açılmasıdır. 117 nci madde 5 üye ile şartlandırılmıştır. Şimdi bir sözlü soru münasebetiyle beş kişi, 117 nci maddeye göre bir takrir verirlerse, bu sözlü soru mevzuu pekâlâ genel görüşme şekline kalbedilebilir. Bu Tüzüğümüzün 116 - 117 nci maddelerine göre bir açık kapı bırakılmaktadır. Bunun bir tekrar mahiyetinde olduğu kanaatindeyim. Tekrar edeyim, 116 ve 117 nci maddeler bu imkânı bize sağlamaktadır. Bu tekrara meydan verilmemesini ve teklifin reddine karar verilmesini talebederim. Hattâ şunu da ilâve edeyim, bu teklif sözlü soruların genel görüşme şekline çevrilmesi hususunu da ağırlaştırmaktadır. Beş imza yerine on imza teklif etmektedir.

BAŞKAN — Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sayın Üren arkadaşlarımız derler ki; esasen İctüzüğümüzün biraz sonra müzakere edeceğimiz genel görüşme mevzuları içinde sorunun genel görüşmeye çevrilmesini isteyen hususlar mevcuttur. O anda soru görüşülürken ortaya çıkan meselenin verdiği istikamet o şekilde olur ki o soruda yalnız Hükümet, Başbakanla o soruyu veren arasında işleyeceği için diğer üyelerin de iştiraki faydalı olur. Diğer üyeler de kendilerinin konuşmalarını isteyebilirler. Çünkü Hükümet gün tâyin edecek, cevap verme vakti ileri bir zamana bırakılacak bir husus olduğu için en aşağı aradan 4 Birleşimin geçmesi lâzımdır. Soru görüşüldüğü zaman sayın üyeler kendilerinin de görüşmesini isteyebilirler. Bu imkânı verebilmek için tamamen, genel görüşmeyi isteme talebinin dışında bir statü olarak, sözlü sorunun görüşüldüğü anda duyulan bir isteğin yerine getirilmesini ve biraz önce işaret ettiğim gibi, diğer demokratik memleketlere muvazi olarak bir murakabe vasıtasını daha sayın üyelere temin etmektedir. Zira soruda bilgi isteme esastır. Genel görüşmede ise bir Bakanın veya Hükü-

metin icraatı veya siyaseti bahis konusudur. Genel görüşme mevzuu içinde esasen soru mevzuu da vardır. Var olan bir şeyi teferruatı umumiye içinde mütalâa etmek mümkünse de teklifimiz, yeni bir imkân ve kolaylık sağlamaktadır.

Yalnız, talebin beş yerine on olması hususunda ısrar etmiyorum, kendilerine bu hususta iltihak edebilirim. Yalnız, teklifim bir tekrar mahiyetinde değildir. Yeni bir murakabe müessesesi getirmektedir.

BAŞKAN — Sayın İnecoğlu söz istiyor musunuz?

MUSTAFA YILMAZ İNCEOĞLU (Afyon Karahisar) — Takrir veriyorum efendim.

BAŞKAN — Takriri okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Aşağıdaki hususun ayrı bir madde olarak Tüzüğe ithalini arz ve teklif ederiz.

Soruya muhatabolan Bakan birinci oturuma gelmediği gibi ikinci oturuma da gelmediği takdirde soru, kendiliğinden umumi görüşmeye çevrilmiş olur.

Afyon Karahisar

Kırşehir

M. Yılmaz İnecoğlu

Ali Rıza Ulusman

Kayseri

Hüseyin Kalpaklıoğlu

BAŞKAN — Komisyonun bu hususta bir fikri var mı?

İCTÜZÜK KOMİSYONU SÖZCÜSÜ AMİL ARTUS (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Komisyon her iki teklifi de incelemek ihtiyacındadır, şu anda bir şey söylemeye imkân yoktur.

BAŞKAN — Komisyon her iki teklifi de Genel Kurula arz etmek üzere geri istemektedir, her iki teklifi komisyona veriyoruz.

Şimdi, ikinci bölüm genel görüşmeye aittir. Hükümetin denetlenmesi gibi ehemmiyetli bir mevzuu taallûk etmektedir. Bu itibarla kalabalık bir toplulukla müzakereye devam edilmesi şarttır. Şu anda ekseriyet de kalmamıştır. Binaenaleyh yarın saat 15 te toplanılmak üzere Birleşime son veriyorum.

Kapanma saati : 17,25